

PALU AŞİRETLERİ VE KOREŞANLILAR

Palu Tribes and Koreşans

Dr. Öğr. Üyesi Hacı YILMAZ¹

Özet

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da sosyal denge aşiret ya da diğer adıyla oymak sistemi üzerine kurulmuştur. Bu toplulukların büyük çoğunluğu sunni inanca bağlı olmakla beraber Alevi inanç sistemini benimsemiş ve aynı coğrafyada asırlarca birlikte yaşamış Türk ve Kürt topluluklardır. Her iki kesim inanç, ibadet, dil ve adetlerindeki farklılıklara rağmen İslam çatısı altında beraberce yaşamlarını günümüzde de sürdürmektedirler. Anadolu tarihi boyunca özellikle Osmanlı Devleti zamanında Doğu ve Güneydoğu'daki aşiretlere büyük önem verilerek aşiretlerin örgütlenmeleri ve buldukları toprakları devlet destekli idare etmeleri sağlandı. Ayrıca yine bu dönemde konar-göçer durumunda yaşamlarını sürdüren toplulukların yerleşik hayata geçmeleri sağlanarak hem onların iskânına zemin hazırlandı hem de devlet bunların buldukları yerlerin emniyet, asayiş ve ekonomik idaresini kendilerine bırakarak bir nevi rahat yaşam ortamı sundu. Böylece asırlarca devlete bağlı bir şekilde huzur ve güven içinde yaşamlarını sürdürdüler. Bu çalışmada genelde Elazığ ve Palu merkez alınarak bu bölgedeki aşiretlerin genel yapıları ve inançları hakkında kısa bilgi verilecek özelde ise Orta Asya'dan bu bölgeye gelen ve oradan da Anadolu'nun içlerine kadar yayılan bir Türk aşireti, Koreşanlılar hakkında belgeler ışığında bilinmeyen bazı gerçeklerden bahsedilecektir. Çalışmanın amacı, bölgedeki sosyal yapıyı ortaya koyarken Koreşan Aşireti(Oymağı) hakkında şimdiye kadar bilinmeyen veya yanlış bilinen bazı tarihi gerçekleri belgelerle ortaya koymaktır. Çalışmada veriler, konuyla ilgili bilgilerin taranması ve orijinal belgelerin analizi yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Bildirinin kapsamı Palu ve yakın çevresindeki aşiretler ve Koreşanlılar ile sınırlı tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Aşiret, Oymak, Koreşanlılar, Alevi, Sunni.

Absract

In Eastern and Southeastern Anatolia the social equilibrium is based on the tribe or the tribe system. The vast majority of these communities are the Turkish and Kurdish communities that have adopted the Alevi system of beliefs, together with being adhered to it, and lived together centuries in the same geography. Despite differences in belief, worship, language and customs, both sides continue to live together under the roof of Islam today. Throughout the history of Anatolia, especially during the Ottoman period, great importance was given to the tribes in the East and Southeast, and the tribes were organized and the territories they were in were managed by the state. In addition, the communities that survived their life in this period were provided with a settled passion for survival and provided a place for their residence as well as providing a kind of comfortable living environment by leaving the security, order and economic administration of the places where they are located. Thus, they have continued their lives in peace and security in a state that has been for centuries. In this study, a brief description of the general structures and beliefs of the tribes in Elazığ and Palu in this area will be given. In particular, a Turkish tribe from Central Asia to this region and

¹ Ankara Yıldırım Beyazid Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arapça Mütercim-Tercümanlık ABD. hyilmaz@ybu.edu.tr.

from there to Anatolia will be told about some unknown facts about documents. The purpose of the work is to reveal some historical facts documented in the region that are unknown or misplaced until now as well as revealing the social structure of the region. In the study, the data were obtained by scanning the relevant information and analyzing the original documents. The scope of the report is limited to Palu and its surrounding tribes and Koreşans.

Key Words: Tribe, Clan, Koreşans, Alevi, Sunni.

Giriş

Aşiret kavramının toplumsal yapı içerisinde önemli bir yeri vardır. Aşiret kavramı aynı soydan gelen kişilerin oluşturduğu bir yapı inancı üzerine kurulmuştur. Bu inancın temelinde ise, birlikte yaşama ve mevcut toprakların ve varlıkların başka ailelerin eline geçmesini engellemek mantığı yatmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da sosyal denge aşiret ya da diğer adıyla oymak sistemi üzerine kurulmuştur. Bu toplulukların büyük çoğunluğu sunni inanca bağlı olmakla beraber Alevi inanç sistemini benimsemiş ve aynı coğrafyada asırlarca birlikte yaşamış Türk ve Kürt topluluklardır. Her iki kesim inanç, ibadet, dil ve adetlerindeki farklılıklara rağmen İslam çatısı altında beraberce yaşamlarını günümüzde de sürdürmektedirler. Anadolu tarihi boyunca özellikle Osmanlı Devleti zamanında Doğu ve Güneydoğu’daki aşiretlere büyük önem verilerek aşiretlerin örgütlenmeleri ve buldukları toprakları devlet destekli idare etmeleri sağlanmıştır. Örneğin, Yavuz Sultan Selim Osmanlı sarayında hizmet eden ve nüfuzlu bir Kürt olan danışmanı İdris Bitlisi’yi Kürt aşiret reislerini Safeviler’e karşı örgütlemesi için göndermiştir (Uzunçarşılı, 2003; 274-275). Bitlisi en az yirmi aşiretin bağlılığını kazanmayı başarmıştır. Onun bu çabası Diyarbakır ve çevresinin kolayca Osmanlı topraklarına katılmasına yardım etmiştir (Özoğlu, 2005: 68). Ayrıca yine bu dönemde konar-göçer durumunda yaşamlarını sürdüren toplulukların yerleşik hayata geçmeleri sağlanarak hem onların iskânına zemin hazırlanmış hem de devlet bunların buldukları yerlerin emniyet, asayiş ve ekonomik idaresini kendilerine bırakarak bir nevi rahat yaşam ortamı sunmuştur. Böylece asırlarca devlete bağlı bir şekilde huzur ve güven içinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

Aşireti oluşturan ve birkaç aileden oluşan her bir kola “oymak” veya “cemaat” denirdi. Her oymağın başında onun yönetiminden sorumlu olan bir “oymakbaşı” veya “kethüda” bulunurdu. Oymaklar, bir boyun ya da oymağın içerisinde nüfusun kalabalıklaşması veya aynı grup içerisinde nüfus, kuvvet ve feraset bakımından iki şahsın türeyerek birbirlerini çekememeleri neticesinde meydana gelmiştir. Bundan dolayı, yeni oluşumlar yani oymaklar, genellikle, buna sebep olan şahısların adlarıyla anılmıştır (Çakar, 2013; 115).

Osmanlı devletinin yıkılışına kadar Osmanlı yöneticilerinin gözü daima Kürt aşiretlerinin üzerinde olmuş ve hiçbir zaman bir Kürt emirliğinin ortaya çıkmasına izin vermemişlerdir. Bunun yerine özellikle Abdülhamit döneminde (1876-1909) Kürt aşiret kuvvetleri Osmanlı ordusuna eklenmiş ve Kürtlerin ileri gelenleri rahatlıkla yönlendirilebilecekleri İstanbul’a yerleştirilmişlerdir. Kürt

aşiret kuvvetleri “Hamidiye Alayları” adı altında örgütlenmişler (Keskin, 2007: 69) ve bu kuvvetler 1912-13 Balkan Savaşlarına kadar kullanılmışlardır. Sultan Abdülhamit ayrıca ismi sonradan Diyarbekir olarak değiştirilen ve Kürdistan olarak bilinen bölgede kalan küçük aşiret liderlerini eğitmek ve belli bir dereceye kadar yönlendirmek için Aşiret Mektepleri kurmuştur (Özoğlu, 2005: 89).

Aşiretlerde Sosyal Hayat

Aşiretler konar-göçer bir hayat yaşarlardı. Dolayısıyla her zaman beraber yaşamaktaydılar. Yaz ve kışları farklı alanlarda yaşamlarını sürdüren aşiretler genellikle hayvancılıkla ve kendilerine yetecek kadar da tarımla geçimlerini sağlardı (Tabakoğlu, 2003: 84-85). Bu insanlar için zaman kavramı mevsimlerdi. Mekan anlayışları ise sınırsız denilebilecek kadar genişti. Ancak konakladıkları yerler açısından düşünüldüğünde aşağı yukarı aynı yerler olduğundan bunları yarı göçebe olarak da adlandırmak mümkün olabilir. Osmanlı devletinin kuruluşuna kadar bu konar-göçer sistem devam etmiştir. Osmanlı’dan sonra da aynı uygulamanın devam ettiğini görüyoruz. Osmanlı Devletinde, konar-göçerlerin göç sırasında yerleşik aşiretlerin arazilerine zarar verdikleri ve aralarındaki sürtüşmelerin devlete kadar duyulup devlet müdahalesi ile karşılaştıkları da bilinmektedir. Bu iki kesim arasındaki çekişmeler uzun yıllar devam edip gitmiştir (Tabakoğlu, 2003. 85). Osmanlı tarımını geliştirmek ve geniş arazilerini değerlendirmek için bu konar-göçer aşiretlerden faydalanmıştır. Bu amaçla onları uygun bölgelere yerleştirerek buraları koruma altına almak ve tarım yapmaları şartıyla bazı vergilerden muaf tutmuştur (Halaçoğlu, 2007:129). Konar-göçer aşiretler Anadolu’nun genellikle Batı, Güney ve Güneydoğu bölgelerinde bulunmaktaydı. Anadolu’nun orta kesimlerindeki ise genellikle yerleşik bir hayat sürmekteydiler (Çay, 1986: 13-19).

Arşiv belgelerinden anlaşıldığına göre Osmanlı Devleti aşiretlerin iskanına önem vermiş ve aşiretler arasındaki düzeni sağlayabilmek için azami gayret göstermiştir. Ayrıca, aşiretlerin yerleştirilmesi sırasında aşiret reislerinin şehir ve kasabalara yerleştirilmesine özen göstermiştir. Bu durumun aşiretleri daha kolay kontrol etmek için olduğu anlaşılmaktadır (Karpaz, 2003: 19).

Sosyal dengenin aşiret sistemi üzerine kurulduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da aşiretlerin çoğu Sunni inanca bağlı olmakla beraber Alevi aşiretlerinde oldukça yoğun bir şekilde bölgede varlıklarını sürdürdükleri tarihsel bir gerçektir. Sunni aşiretlerin tamamına yakını etimolojik olarak Kürt kökenli iken Alevi aşiretlerde aynı oranda Türkmen kökenlidirler. Ancak az sayıda da olsa Kürt kökenli Alevi aşiretlerde vardır. Alevi ve Sunni aşiretler arasında büyük oranda dil ve kültür farklılığı bulunmaktadır. Maraş, Antep, Adıyaman dolaylarında oturan Alevi aşiretlerin dağınıklığına ve azınlıkta kalmalarına karşın Alevi aşiretlerin büyük çoğunluğu Malatya, Sivas, Erzincan, Tunceli, Bingöl, Varto ve Hınıs dolaylarında bulunmaktadırlar. Bu oymaklar,

24 boy olan Şeyh Hasanlı Oymakları ve 24 boy olan Dersimli oymaklarıdır (Kocadağ, 2007: 73).

Palu Tarihi

Palu ve çevresindeki aşiretlere geçmeden önce palu ve tarihi hakkında kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır. Palu kelimesinin aslı Balu olup, Rum ağzında Balouos'du. Balabiteneye ise Elazığ ile Çapakçur/Bingöl arasında olan Palu yöresinin adıdır. Palu, bölgenin bilinen tarihinden Urartular dönemine kadar Sümerler, Sabarular, Hurriler, Hititler, Asurlular gibi çeşitli medeniyetlerin hakimiyetinde kalmıştır. Urartu kralı Menua tarafından fethedilen bölge içinde Palu, Menua'nın başkenti ve gözdesi olmuştur.

Türk akınlarının başlamasıyla bölgeye önceleri Çubukoğulları, Artukoğulları Beyliği ve Anadolu Selçuklu Devleti hakim olmuştur. Daha sonraları İlhanlılar, Dulkadiroğulları ve Akkoyunluların hâkimiyeti altına girmiştir. Çaldıran Zaferinden sonra Cemşid Bey'in yönetiminde Osmanlı Devleti topraklarına katılmıştır. Harezmîler, Dulkadiroğulları, Akkoyunlular, Safeviler hakimiyetinde kalan Palu, Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı hakimi-yetine "Palu Hükümeti" statüsünde imtiyazlı olarak girmiştir. Palu bu imtiyazlı statüsünü tanzimat dönemine kadar devam ettirmiştir.

Palu (Şimşat) Kalesi çevresindeki kalıntılardan Palu'nun zaman içerisinde, yerleşme alanının üç kez değiştiği anlaşılmaktadır. İlk yerleşme yeri bugünkü Palu'nun 1,5 km. kadar doğusunda yer alan kale içidir. Daha sonra genişleyerek kalenin eteklerinde yayılan Palu, yangın ve heyelan nedeniyle iki defa daha yer değiştirmiş ve 1953-1954 yıllarında bugünkü mevkiinde kurulmuştur.

Palu'nun Osmanlı Hâkimiyetine Girişi

Akkoyunlu Devleti hâkimiyetinde bulunan Palu bölgesi Akkoyunlular'ın çöküş döneminde 1495 yılında Mirdâsilerin/Buldukânîlerin beylerinden olan Cemşid b. Rüstem b. Mir Hamza el-Mirdâsî tarafından fethedilmiştir. Fakat Mirdâsilerin/Buldukânîlerin bu hâkimiyeti uzun sürmemiş kalabalık Türkmen gruplarıyla birlikte 1503 yılında Erzincan'dan ayrılan Şah İsmail, önce Şirvan'ı alarak babasının hedefini gerçekleştirmiştir. Akkoyunlu devletinin yıkılması neticesinde Safeviler Diyarbakir yöresine ve Palu'ya hâkim olmuşlardır. Cemşid Bey, Safevi yöneticileriyle iyi geçinmeye çalışmış, bu anlayışın neticesinde bir dönem Safevi Devleti komutanlarından Pazoki Çolak Halid'in maiyetinde bulunmuştur. Osmanlı İmparatorluğu ile Safevi Devleti arasındaki Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine hâkimiyet mücadelesi neticesinde Çaldıran Seferi sonucunda 1514 yılında Palu'nun Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetine girmesinde Cemşid Bey'in büyük emeği geçmiştir. Cemşid Bey, Mevlana İdrisi Bitlisi'nin tavsiyesine uyarak Osmanlı'ya bağlılığını bildirdiği gibi kendi aşiret kuvvetleri ile Çaldıran seferine katılmış, Çaldıran seferinden sonra ise Palu'yu Karaçinzade Ahmet Bey'in yardımıyla Kızılbaşlardan Arabşah'ın elinden kurtarmıştır. Palu bölgesi Osmanlılara ilk bağlanan yerlerden biridir.

Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim ise İdris-i Bitlisî' ye gerekli fermanları vererek bölgedeki ekrad beylerinin toprak mülkiyetlerinin belirlenmesinde yetkili kişi kılmıştır. İdris-i Bitlisî merkezi yönetime bölge beylerinin statüsünü içeren bilgiler vermiş Merkezi Osmanlı yönetimi bu bilgileri göz önünde bulundurarak bölgeyi idari taksimata ayırmıştır. Bu anlayışın sonucu olarak doğuda fethedilen topraklarda Ocaklık ve Yurtluk, Ekrad Sancağı ile Hükümet diye adlandırılan sancak beylikleri oluşturuldu. Kanuni dönemde Diyarbakir Eyaleti'nde Cizre, Genç, Palu, Hazro olmak üzere beş hükümet, sekiz de yurtluk-ocaklık sancağı bulunmaktaydı (Karabulut, 2017: 150).

Palu'nun önemli bir mevkide bulunması onun aşiretlerin yerleşim alanı olarak seçmelerini sebep olmuştur. Ayrıca buradaki ticari faaliyetler Palu'nun cazibe merkezi olmasını sağlamış ve devletlerin hedefi haline gelmiştir. Doğu'da yıllarca süren Akkoyunlu-Osmanlı çekişmesi yüzünden bu bölgedeki insanlar mağdur olmuş ve daha çok Türkmen-Alevi geleneğinden gelen ve Akkoyunlu Devletine daha yakın olan aşiretler Osmanlı devleti himayesine girdikten sonra uzun süre uyumsuzluk sorunu yaşamışlar ve zoraki değişimler geniş halk kitleleri üzerinde ciddi sıkıntılara yol açmıştır.

Palu ve Çevresi Aşiretleri

Anadolu oymakları hakkında yapılan araştırmaların tarihsel bir boyut üzerine oturtulmamış olması büyük bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Bu konuda çalışmalar yürüten yabancı bazı bilim insanlarının da benzer bir hataya düştükleri görülür. Öncelikle bilinmesi gereken hususlardan birisi, 1580'li yıllardan başlayarak Cumhuriyet dönemine kadar gelen, yüzyıllar boyu süren gerileme ve Anadolu'nun karanlık günlerinin doğru bilgi elde etme konusunda yarattığı güçlüklerdir. İsyancılar, oymaklar arasında ve devletle oymaklar arasında meydana gelen çatışmalar, birçok şeyi birbirine karıştırmış, bilgi ve belgeler dağılmış, karmakarışık olmuştur. Bu yüzden bir oymak veya ocağa ait şecere, berat ve belgeler bir başka ocak mensubu ailede çıkabilmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaptığımız araştırmalar sırasında birçok bilgi ve belgenin karışmış olduğunu gördük. Geçen yüzlerce yıllık gerileme ve Anadolu'nun karanlık dönemlerinin eğitime vurduğu darbe sebebiyle olaylarla tarihlerin yazılı kayda geçirilmesi mümkün olmamıştır. Buna bağlı olarak da bilgi, bulanıklığı ve yanlışları ortaya çıkmıştır.

Palu ve çevresinde yerleşik veya konar-göçer olan aşiretlerin geçmişteki konumlarını 1878 tarihli bir raporda ayrıntılı olarak bulabiliyoruz: (Raporu yazan: Rahip Boğos Natanyan)

Bu rapora göre, palu yedi eyalete bölünmüştür. Karaçor, Bulanık, Okhu, Oşin, Karabegyan, Sivan ve Gökdere. Halkın Ermeni ve Kürtlerden oluştuğu belirtilen raporda Kürtlerin Zaza ve Kırmançı olarak isimlendirildiklerini bunların dinlerin aynı fakat dillerinin farklı olduğu belirtilmektedir. Şehrin kuzey tarafında batıya doğru, elli kadar köyden oluşan Karaçor'da Kırmançı denilen Kürtler bulunmaktadır. Beş yüz hanedirler ve sayıları bin yüz kadardır. Oşin ise

şehrin güney-doğu kısmında, yirmi beş kadar köyden ibarettir. Buranın halkı da Kırmançidir. İki yüz elli hane ve bin iki yüz elli kişi bulunmaktadır. Şehrin doğu tarafına yayılmış yirmi kadar köyden oluşan Karabegyan'da da Kırmançı Kürtleri bulunmakta olup, iki yüz hane olan Kırmançilerin nüfusu bin kişidir.

Palu'nun geriye kalan dört eyaleti şunlardır:

Bulanık: Şehrin kuzey-doğu kısmına yerleşmiş bulunan Bulanık'ta kırk altı tane Zaza Köyü var. Kırmançilerden farklı bir Kürt ırkı olan Zazalar, bin üç yüz seksen kadar haneye ve altı bin dokuz yüz kişilik nüfusa sahipler. Şehrin kuzey tarafına yerleşmiş bulunan Okhu'da yirmi bir Zaza Köyü var. Üç yüz otuz haneli köyün nüfusu bin altı yüz elli kişiden ibarettir.**Gökdere:** Şehrin güneyine yerleşmiş olan Gökdere kırk kadar köyden oluşmaktadır. Zaza ve Kürt karışık bin iki yüz hane bulunan Gökdere'nin nüfusu 6000 kişidir. **Sivan:** Şehrin kuzey tarafında yirmi beş köyden oluşan Sivan'da yine Zazalar bulunuyor. Bin beş yüz altmış hanesi ve yedi bin sekiz yüz kişilik nüfusu vardır. Yukarıda zikrettiğimiz üzere bunların dinleri Müslüman olmasına karşın dil ve ırk olarak Kırmançı Kürtlerinden farklıdır. Yedi eyalette ikamet eden Kürtler Palu'daki on üç beyin emri altındadırlar. Yerel hükümetten ziyade bu beylerin etkisindedirler.

Palu'daki yedi vilayetin dışında kalan yerlerdeki aşiret denilen Kürtler şunlardır; İzoltiler, Şadeliler, , Koreşanlılar, Şeyhmahmudlular, Karsenliler, , Çarekanlılar, Bilecanlılar, Kuzucanlılar, Haydaranlılar, Şeyhhasanlılar, Temranlılar, Arevliler (<https://tr-tr.facebook.com/notes/zazak/>)

Elazığ ve Malatya şehirleri arasındaki topraklarda bugün çoğunlukla Herdi, Parçikan, Zeyve, Aluçlu, Direjan ve İzollu adlı 6 aşiretin mensupları yaşamaktadır. İzollu haricindeki bütün aşiretler köken itibarıyla Cihanbeyli aşiretine mensuptur. Fakat ilçe nüfusunun büyük çoğunluğu ilk üçünden yani Herdi, Zeyve ve Parçikan aşiretlerinden meydana gelmektedir. 1926 yılında yapılan idari düzenlemelerden sonra, bu aşiretler farklı idari bölgeler içerisinde yer aldılar. Buna göre aşiretlerin sakin olduğu bir kısım köy ve mezralar Elazığ

Merkez ilçeye bağlı kalırken Sultanuşağı ve Yürekli (Şaluşağı) köylerinde Fırat nehri sahiline kadar uzanan geniş ve kesintisiz alan yeni kurulan Baskil ilçesine dahil edildi. Dolayısıyla bugün Herdi, Zeyve ve Parçikan aşiretleri çoğunlukla Baskil ilçesi köy ve mezralarında oturmaktadır.(<http://www.baskilderankara.org.tr/?Bid=1544778>)

Bu aşiretler içinde bu bildiriye de konu alan Koreşanlılar üzerinde ayrıca durmak gerekir. Zira bu oymak hem orta Asya'dan geliş serüveni hem Elazığ/Palu, Erzincan; Tunceli civarında bulunuşu ve hem de Anadolu'nun içlerine kadar dağılmış olması, ayrıca bu oymağın birçok mensubunun devlet kademelerinde önemli görevler alması oymağın tarihi gelişimini daha yakından tanımayı gerektirdiğini düşünmekteyiz.

Koreşanlılar

Güney ve Doğu Anadolu'daki önemli topluluklardan birisi de Koreşan Oymaklar Birliği'dir. Kureyşan Ocağı Horasan'dan gelerek Anadolu'ya yerleşen On iki oymağın bağlı olduğu bir ocaktır. Henüz kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, güçlü bir sözlü geleneğe bağlı olan ocaklarla ilgili bilgilere dayanarak söylemeli gerekir ki "dikme " adı verilen ve bazı oymaklar da sonradan bu ocağa bağlanmışlardır. Kureyşan Ocağının dağıldığı alanları: Tunceli, Erzincan, Malatya, Adana, Gaziantep, Adıyaman, Muş, Varto, Ankara, Konya ve Urfa olarak göstermektedir. Gerek Tunceli, gerek Adıyaman ve gerekse Erzincan yöresinin dedeleri ve yaşlılarının verdiği bilgiler: Halep, Rakka, Amasya, Tokat, Çanakkale, Edirne'de de bu ocağın ileri bağlılarının bulunduğunu ortaya koymaktadır. Kureyşan ocağı Anadolu'da hakkında belge bulunan en eski ocaklardan biri olmakla kalmamakta üzerinde bir ocak kimliği ile araştırma yapılmış ocaklardan biri olarak da dikkat çekmektedir. Kureyşan isminin ise ocağa adını veren Hacı Kureyş'ten geldiği Kureyş kelimesinin ise "Koreşan/Horeysan/" kelimesinin halk dilinde aldığı biçimlenmeden kaynaklandığı değişik kaynaklar tarafından ifade edilmektedir.

Koreşanlıların Horasan üzerinden Anadolu'ya gelişleri ve bunun Afganistan üzerinden olduğu yolundaki sözlü bilgilerin yanında Ali Kaya'nın Dersim Tarihi isimli kitabında da bunu destekleyen bazı bilgiler bulunmaktadır:

"Kureyşanlılar'ın Horasan'ın (Khurasan) Hazar Denizi'nin Güneyine ve Doğusuna uzanan Gur (Afganistan) bölgesinden geldikleri Dersim'e yerleştikleri bilinmektedir. Kureyşliler Ehl-i Beyt'e bağlı olmaları nedeniyle, bu soydan geldikleri için bu soya benzer özellikler taşırlar. Kureyşanlıların Hacı Bektaş kanalıyla İbrahim-i Sani ve İmam Musa Kazım'a dayandığını belirtmektedir." (Kaya, 2010:151)

Bu bilgilerden yola çıkarak Koreşan kelimesinin Afganistan'dan geldikleri bölge olan Afganistan Türkistan'ının eski adı olan Gur'dan da geldiği görüşünü bir kere daha öne sürebiliriz. Eğer bu yorumu kabul edersek Gur bölgesinde yaşayanlar anlamı çıkmaktadır. Bu yargıya varmamızın temel sebeplerinden

birisi ailenin bir kolunun “Kur Koreş”, bazılarının ise “Seyyid Mustafa-yı Kur” olarak anılmasıdır.

Erzincan'da valilik yaptığı dönemlerde yaptığı araştırmalar sonucu yazdığı Erzincan tarihinde Ali Kemali, Kureşanlılar'ı birtakım dallara ve şubelere ayırır (Kemali,2013:184). Buna göre Kureşanlılar:

- 1-Hüseynan
- 2-Gülnan
- 3-Kalyan
- 4-Valyan
- 5-Aliyan
- 6-Heman
- 7-Süleymaniyan
- 8-Çitan
- 9-Güdan
- 10-Seyhan
- 11- Gaziyan

Yapılan çalışmanın yalnızca siyasi ve idari bir tespit çalışması olması sebebiyle burada doğal olarak ciddi değerlendirme hataları bulunmaktadır. Arap oymağı olan Kureyş ile Koreş birbirine karıştırılmıştır. Halbuki hiç bir zaman hiç bir Koreşan inanç önderinin veya ileri geleninin böyle bir ilişkiyi kurduğunu yaptığımız alan araştırmalarında görmedik. Basit bir okuma karışıklığı sonucu bir bilginin tarihsel seyri yüzde yüz yön değiştirebilmekte, bilgiler birine karışmaktadır. Oysa İslam tarihinde çok önemli yeri olan Arap oymaklarından Kureyş Oymağı'nın coğrafi dağılımı, ekonomik özellikleri, taşıdıkları kentli kültürü ve kavmiyet asabiyeti ile kendine özgü bir kimliğe sahiptir. Koreşan Ocaklı Oymağı'nın ne kültürü, ne üretim ilişkisi, ne de coğrafi dağılımı ile aralarında bir benzerlik kurulamaz.

“Koreş” kelimesinin “Kureyş” kelimesi ile karıştırılmasının temel sebeplerinden birisi ikisinin de yazılışının hareke kullanılmadığı zaman bir birine çok yakın olmasıdır. Bu yakınlıkta Kureyş kelimesinin ve taşıdığı anlamın herkes tarafından bilinen İslam Tarihi'nin ünlü Kureyş Kabilesi ile yakın olması, kelimenin doğrudan Kureyş olarak algılanmasına sebep olmaktadır.

Bizim üzerinde durduğumuz Alevi ocaklı oymağı olan Koreş'tir. Nitekim İbnü'l Esir'in el-Kamil isimli kitabını çeviren yazarlarımız da aynı yanılgıya düşmüşlerdir. Öncelikle Kureyş ve Haşimi toplulukları arasında çıkan kanlı ihtilaf sebebiyle kendisini Seyyid soylu ocaklı oymak olarak tanımlayan Koreşan'ın isminin Kureyş'ten gelmesi mümkün değildir.

Kaynakların çoğunda Kureyş olarak yazılan kelimeyi biz bu çalışmamızda doğru seslendirilişi ile Koreş ve Koreşan olarak kullanmaya özen göstereceğiz.

Yani ra' dan sonra ye harfi olmadan. Ama birçok belge ve kitapta orijinallerinde bile kureyş şeklinde yaygın hatalı kullanımını görmekteyiz.

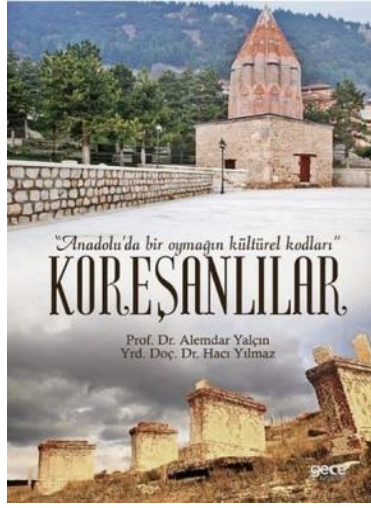
Doğu Anadolu'daki halk arasında Kureyşanlılar'a, kutsal bir ocak gözü ile bakılır. Adından çağrışımla bu ocağı, Arabistan'daki Arap kabilesine bağlamak yanlış olur. Her şeyden önce belirtmek gerekir ki, Kureyşanlılar dahil tüm ocaklar, Horasan'dan gelmelidir. Buldukları yerde, bin yıllık zaman içinde Türkçe'den başka dil de bilmektedirler. Ancak, yaptıkları cemlerde Türkçe gülbanklar okuyup, Türkçe ibadet etmektedirler. Kureyşanlılar'dan dedelik yapanlara, "horasanlı Baba Kureyş" denilir. Bu ocakların, Batı Anadolu'da algılandığı gibi Kürtlükle uzaktan-yakından bir ilgileri yoktur.

Koreş Ocağı mensupları kendilerine en eski inanç önderleri arasında iki kişiyi göstermektedir: Hacı Koreş ve Seyyid Mahmut Hayrani. Doğu ve Güneydoğuda bu ocağa bağlı yaşlı insanlar ağız birliği etmişcesine aynı şeyleri söylemekte ve Akşehir ve Konya yöresi ile olan ilgilerini ve Seyyid Mahmut Hayrani ile akrabalıklarını dile getirmektedirler. Bu konu bazı şecere ve icazetnamelerle desteklenmekte ve ikinci derece kaynak özelliği taşıyan çok sayıda kitap ve makalede kesin bir bilgi olarak yer almaktadır. (Yalçın- Yılmaz, 2017: 224).

Kureyşan Ocağı üzerinde yapılan ilk ciddi çalışma Mehmet Şerif Fırat'ın Doğu İlleri ve Varto Tarihi isimli kitabında yer almaktadır. Kitapta Varto'da Kureyşan ocağı üzerine elde edilmiş bir belgeden söz edilmekte ve bu belgeyi açarak okuduklarını belirttikten sonra Kureyşan Ocağına bağlı on iki oymağın isimlerini sıralamaktadır (Yalçın-Yılmaz, 2002; 10).

1466 1485 tarihli tapu tahrir defterleride koreşözü, koreş adı ile yerleşim yerlerinin başta Ankara ve Konya olmak üzere anadolunun değişik yerlerinde bulunduğu görülmektedir. Anadolu'nun değişik yerlerinde Koreşözü, Koreş Kazası, Küçük Koraş gibi köy isimlerinin yer aldığı bölgeler hep bu ocaklı boyu işaret etmektedir (Yalçın- Yılmaz, 2017: 240). Ayrıca Cevdet Türkay, Osmanlı İmparatorluğunda Oymak Aşiret ve Cemaatler, Yusuf Halaçoğlu'nun Anadolu'da Aşiretler Cemaatler Oymaklar kitabı ile Amarikalı araştırmacı Paul linder'in Göçebeler isimli eserlerinde Koreşan oymağı ile ilgi yine tahrir defterlerine dayanarak değerli bilgiler bulunmaktadır. İbni Esirden edinilen bigilere göre ise Koreşanlar 13. yy.'da Anadolu'da kesin olarak bulunmaktadır (Yalçın-Yılmaz, 2017: 112).

Koreşanlar hakkında dağınık olarak bulunan belgeleri bir araya toplayan ve oymak hakkındaki tarihi süreci belgelere dayanarak açıklamaya çalışan önemli eserlerden biri Prof. Dr. Alemdar Yalçın ve Yrd. Doç. Dr. Hacı Hacı Yılmaz'ın 2018 yılında yayımlanan kitaptır.

Eser, Koreşan Ocaklı boyunun mevcut belgelerini ilk kez yayınlamakla belgeler ışığında Koreşan Oymağının kökenlerine inmek ve Anadolu'daki varlığını belgelerle ortaya çıkarmakta ve ayrıca eserde Aşiret Konya ve çevresindeki faaliyet ve yerleşimi ile Nasreddin Hoca, Hızır Bey ve Sinan Paşa gibi meşhur devlet ve halk adamlarıyla olan bağlantılarını da ortaya koymaktadır. Buradaki bilgilere göre, sözlü tarih verileri, Koreşan'ın Horasan üzerinden Tunceli, Nazımiye, Erzincan, Adıyaman, Gaziantep ve Elazığ bölgesine gelerek yerleştiklerini ortaya koyar. Bu konuda da bütün sözlü bilgiler birbirini tamamlamaktadır. Ne var ki, bazı bilgiler öncelikle Elazığ yöresine geldiğini buradan Nazımiye bölgesine yerleşildiğini ileri sürerken, bazısında Erzincan, bir başkasında ise Gaziantep yöresinden gelinip yerleşildiği anlatılmaktadır. Şeyh Hasan ve Şeyh Ahmet Ocağı'nın belgelerini incelediğimiz zaman bu iki büyük Ocaklı Oymağın Tunceli'ye Elazığ, Malatya üzerinden geldikleri görüyoruz. Koreşan'ın da Kuzeyden Güneye veya Güneyden Kuzeye doğru yayılmış olması mümkün görünmektedir. Yaptığımız araştırmalar sonrasında bu alanlarda bulunan oymak ve oymağa bağlı diğer toplulukların birbiri ile yakın zamana kadar ilişkili oldukları gözlemlenmektedir (Yalçın- Yılmaz, 2017: 188).

Koreşan Ocaklı Oymağının bir kolu ise Gaziantep'te Yavuzeli Milelis'te (Göçmez) Zırar, Kayabaşı ve Bülbül köylerinin oluşturduğu eksen içindedir. Bu bölgedeki varlıklarını kutsal ziyaret yerleri, türbe ve mezarlıklarla kanıtlamamız mümkün olmaktadır. Halen bütün canlılığı ile bu mezarların ve türbelerin ziyaret edildiği görülmektedir.(Yalçın-Yılmaz, 2017: 112). Kureşanlılar, çoğunlukla Erzincan-Tunceli-Elazığ Nazımiye ve Magirt yörelerinde bulunmaktadırlar. Kimi yer ve Köylerde de dağınık olarak yerleşmişlerdir. Kiği Vartohınis Yörelerinde yerleşenler de vardır. Kiği-Karlıova-Hınis-Vartoh-Bingöl-Erzincan bölgelerindeki Alevi kesimi, Kureşanlı dedelere, ulu kişiler olarak kabul etmektedir. Bu ocaktan gelenler hakkında kötü düşünmezler. Düşünenlerin de çarpılacağı inancı yaygındır. Aynı inanç, Malatya-Elazığ ve Maraş

Alevileri arasında da vardır. Dersim yöresinde "Kureyşan" ocağından başka Baba Mansur vb. ocaklar da vardır. bu dede ocaklarından Baba Mansurlar'la Kureyşanlılar, birbirlerinin yakın akrabaları oldukları gibi diğer ocaklarla da ilintileri vardır.

Sonuç ve Değerlendirme

Tarihteki konumu itibariyle Palu, konar göçer aşiretlerin yoğun bir şekilde bulunduğu bir bölge haline gelmiştir. Bunların en önemlilerinden biri Koreşanlılardır. Koreşanlılar Orta Asya'dan gelen ve Anadolu içlerine kadar çok aygın bir şekilde bulunan ocaklı oymaktır. Elde edilen bilgi ve belgelere dayanarak bu önemli oymak hakkında şunlar söylenebilir:

-Koreşan ocaklı oymağının Horasan üzerinden Anadolu'ya gelmesi konusu kesinlikle doğrudur.

-Erzincan, Tunceli, Adıyaman ve Gaziantep belgelerinin incelenmesi sonucu Musa Kazım soyundan geldiklerine dair bilginin Osmanlı Devleti Nakibül Eşraflık Kurumunu tarafından tekrar tekrar onaylandığı ve Alaadin Kayekubat'a kadar bu onay işleminin geriye götürüldüğü görülmüştür.

-Adıyaman belgelerinde ise Ocağının erkanının Tacül Arifin Ebul Vefaya bağlandığı görülmektedir.

-Koreşan Ocaklı Oymağı'nın Erzincan, Tunceli, Antep, Elazığ bölgelerinden Orta Anadolu'ya göçtükleri yolundaki bilgiler de birçok belge ve kaynakla ispatlanmıştır.

-Koreşanın hem Selçuklu ve ham de Osmanlı döneminde çok önemli roller üstlendiği bilgi ve belgelerle doğrulanmıştır.

-Seyyid Mahmut Hayrani ile Koreşan Ocaklı Oymağının arasındaki akrabalık bağı bilimsel olarak kanıtlanmaktadır.

-İstanbul'un fethinden sonra İstanbul'a Kadı ve Belediye başkanı olarak atanan Hızır Bey Çelebi'nin Koreşan Ocaklı Oymağından geldiği bilgisi de kesinlik kazanan bilgiler arasındadır.

-Osmanlı dönemi bilgilerinin tamamının günümüzde değerlendirilmemiş olması bazı noktaların karanlık kalmasına sebep olmaktadır. Önerimiz araştırma yapacak bilim insanlarının kaynakların varlığından söz ettikleri Seyyid Mahmut Hayrani Menakıpnamesi'nin bulunması ve yayınlanmasıdır.

-Ayrıca Ebul Vefa Konevi'nin de ayrıntılı olarak araştırılması gerekmektedir.

Sonuç olarak, Doğu ve Güneydoğu'da bulunan ve oradan da Orta Anadolu'ya yayılan bir ocaklı oymağın sözlü kültür unsurlarının tarihin karanlıkta kalmış bir bölümüne ışık tutması dikkat çekicidir. Bu heyecan verici durum Koreşan Ocaklı Oymağına mensup kişilerin kendilerini İstanbul'un fethine

kadar giden bilim, kültür ve uygarlık tarihi mensubu bir aile saymalarına ve buna gönülden inanmalarına yol açmıştır.

Kaynakça

ÇAKAR, E. (2013). *Osmanlı Döneminde Harput'ta Kırsal Yerleşme: Baskil Örneği*. Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu, Elazığ 23-25 Mayıs 2013 s. 107-115.

ÇAY, A. (1986). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Kültürel Yapısı*. Ankara. Anadolu Basın Birliği.

HALAÇOĞLU, Y. (1988). *İslam Ansiklopedisi* (C I), İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

KARABULUT, S. (2017). *Palu'nun Siyasi/Ekonomik Tarihi*. OTAM, 41/Bahar, 145-168.

KARPAT, K. (2003). *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*. İstanbul. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

KAYA, A. (2004). *Dersim Tarihi*. İstanbul. Can Yayınları.

KEMALİ, A. (2013). *Erzincan*. İstanbul. Kaynak Yayınları.

KESKİN, T.U. (2007). *Alfabetik Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul. Karma Kitaplar Arma Kitaplar Yayınlar.

KOCADAĞ, B. (2007). *Lolan Oymağı ve Yakın Çevre Tarihi*. İstanbul. Can Yayınları.

ÖZOĞLU, H. (2005). *Osmankı Devleti ve Kürt Milliyetçiliği*. İstanbul. Kitap Yayınevi.

TABAKOĞLU, A. (2003). *Türk İktisat Tarihi*. İstanbul. Dergah Yayınları.

UZUNÇARŞILI, İ.H. (2003). *Osmanlı Tarihi. III/1*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

YALÇIN, A.-YILMAZ, H. (2002). Kureyşan Ocağı Hakkında Bazı Yeni Bilgiler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, sayı: 22. Ankara..9-24.

YALÇIN, A.-YILMAZ, H. (2017). *Anadolu'da Bir Oymağın Kültürel Kodları: Koreşanlılar*. Ankara. Gece Yayınları

<https://tr-tr.facebook.com/notes/zazak>

<http://www.baskilderankara.org.tr/?Bid=1544778>